

Юрій Васильович Ключівський,
керівник Інформаційно-аналітичної служби «Європейсько-Східний діалог»,
Прага, Чеська Республіка

Вишеградський гамбіт та роль країн В-4 у підтримці України

Анотація: Огляд взаємин між Україною та об'єднанням східноєвропейських країн: Польщею, Словаччиною, Угорщиною і Чехією, які вже 35-й рік діють в рамках Вишеградської групи та про динаміку відносин, за період з лютого 2022 року до осені 2025 року, включаючи допомогу та сприяння першій та про труднощі та їх причини у співпраці а також – про членство України в Європейському Союзі та НАТО.

Ключові слова: Вишеградська група, допомога Україні, перспективи вступу до ЄС, НАТО.

Abstract: An overview of relations between Ukraine and the association of Eastern European countries: Poland, Slovakia, Hungary and the Czech Republic, which have been operating within the framework of the Visegrad Group for the 35th year. On the dynamics of relations between Ukraine and the V4, for the period from February 2022 to autumn 2025, including assistance and promotion to Ukraine and difficulties in cooperation, as well as on Ukraine's membership in the EU and NATO.

Keywords: Visegrad Group, assistance to Ukraine, prospects for accession to the EU, NATO.

Мета, цілі й діяльність країн V4 та її інституцій

Ідея створення Вишеградської групи (відома як скорочення - V4) [1], була реалізована на початку лютого 1991 року і полягала в активізації та координації співпраці її учасників у сфері побудови демократичних державних структур та вільної ринкової економіки, саме, напередодні та в майбутньому процесі європейської інтеграції. Одними з причин створення V4 були: розпад Ради економічної взаємодопомоги (27 червня 1991 року було підписано протокол про її розпуск) та припинення діяльності Варшавського Договору (відповідний протокол було підписано 1 липня 1991 року). Цікаво, що засновниками V4, на момент створення були тільки 3 країни, позаяк Чехословаччина ще була єдиною державою.

Метою V4 є підтримка та поширення культурної згуртованості країн четвірки, які сприяють обміну цінностями у сфері культури, освіти, науки та обміну інформацією. Вся діяльність V4 спрямована на зміцнення стабільності в регіоні Центральної Європи. В рамках Регіонального партнерства V4 співпрацює з Австрією та Словенією, а в рамках так званої програми V4+ співпрацює з іншими країнами Центральної та Східної Європи. Діяльність V4, пов'язана з державним управлінням, реалізується через експертні групи, які збираються за потреби. За результатами робочої зустрічі експертних груп питання поділено на такі напрямки: модернізація державного управління, інформаційні системи в державному управлінні, системи освіти в державному управлінні.

Крім того, в рамках V4 діє кілька інституцій, одна з яких - Міжнародний Вишеградський фонд (Visegrad Fund) [2], який було створено в 2000 році з метою - просування ідей сталого регіонального співробітництва в Центральній Європі. Фонд підтримує співпрацю між організаціями громадянського суспільства з метою розвитку їхніх відносин, обміну та обміну ідеями, а також сприяння взаєморозумінню. Просуваючи європейські цінності в Центральній Європі, фонд працює разом над майбутнім з кращими зв'язками.

Цікавим є й Вишеградський патентний інститут (VPI) [3], який має статус - міжурядової організації співробітництва у сфері патентів, який було створено V4 в 2016 році. VPI керується Адміністративною радою, яка є й нормовстановлюючим органом та яка складається з представників і заступників представників Договірних Держав (по одному представнику). Крім того, діє й Секретаріат на чолі з директором, який відповідає за організацію, повсякденне управління та адміністративну підтримку роботи VPI. Секретаріат є комунікатором між VPI та третіми сторонами, включно й з Міжнародним бюро WIPO, національними відомствами та іншими міжнародними партнерами.

Діяльність V4 ґрунтується виключно на принципі періодичних зустрічей представників держав-членів на всіх рівнях (прем'єр-міністрів, глав держав, міністрів, експертів тощо) а практичні кроки V4 у сфері державного управління висвітлюється на щорічних зборах державних

секретарів та міністрів, відповідальних за державну адміністрацію V4. При цьому, офіційні саміти прем'єр-міністрів відбуваються на щорічній основі. В перервах між цими, офіційними саммітами, зазвичай у червні кожного року, відбувається ротація, коли одна головуюча країна V4 - змінює іншу. Зараз (з червня 2024 року) у V4 головує Польська республіка.

Співпраця між V4 й Україною та допомога: військова, гуманітарна, прийом біженців

Ще 12 травня 2004 року прем'єр-міністри країн V4 підписали Кромерізьку декларацію, яка передбачала активізацію співпраці у форматі V4+, основною ідеєю якого визначалася передача інтеграційного досвіду та підтримка сусідів, які бажають увійти до складу ЄС. Це сталося саме після того, як в 2004 році всі країни V4 стали членами НАТО та Європейського Союзу а майданчик V4 став форумом для обміну досвідом й вироблення спільних позицій з питань, важливих для майбутнього регіону та всього ЄС.

Й, саме з цього часу, з поміж запрошених до партнерства у рамках V4, одне з основних місць посіла Україна, з якою розпочав активну співпрацю з уже згадуваним VPI. Останній сприяв розвитку співробітництва між країнами V4 та країнами у Східній Європі, на Західних Балканах та на Південному Кавказі, через надання субсидій, направлених на реалізацію спільних культурних, наукових, освітніх, туристичних та транскордонних проєктів, а також через окремі програми мобільності (стипендії, резиденції). Отже, програми VPI діють на території України з 2005 року [4]. Так, упродовж тільки 2005-2013 років українські наукові та благодійні організації й інші установи отримали 33 гранти від Вишеградського фонду.

Загалом, можна виділити кілька етапів співпраці V4 з Україною. Перший етап припадає на 1991-2004 роки. Другий - 2004-2014 роки [5], як час надій і розчарувань, шляху поступу вперед і відступу назад, що пов'язано переважно з внутрішньо-українськими подіями. Третім етапом варто вважати 2014-2022 роки, тобто від часу перемоги Революції Гідності в Україні, через підписання і ратифікацію Угоди про асоціацію та поступового шляху до її реалізації на практиці а також отримання безвізу з ЄС в червні 2017 року. Четвертим етапом, можна по праву вважати початок повномасштабного вторгнення росії до України, який розпочався з лютого 2022 року й триває донині.

Протягом більше трьох років російсько-української війни три країни V4 проявили справжню солідарність та надали посильну підтримку Україні, у фінансовій, військовій та гуманітарній сферах. При цьому, всі країни V4 прийняли, загалом - мільйони біженців та надали їм соціальний захист а також - забезпечили їх всім необхідним в країні перебування. Це добре видно з нижче запропонованої таблиці, в якій наведено ключові дані стосовно допомоги Україні, з боку кожної країни V4 та, для порівняння - зі всім Європейським Союзом, фактично - з дати вторгнення агресора до України.

Допомога Україні з боку країни V4 та ЄС в розрізі загальної допомоги донорів світу (в період з 24 січня 2022 року по 30 червня 2025 року, в млрд. євро)

Країни	Українські біженці станом на 1.5.2025	Вид допомоги			Всього	% до ВВП
		Фінансова	Військова	Гуманітарна		
Польща	994 180	0,91	3,63	0,49	5,03	0,84
Словаччина	144 110	0,01	0,69	0,02	0,72	0,7
Угорщина	67 200	0	0	0,05	0,05	0,03
Чехія	374 310	0	0,34	0,05	0,39	0,16
Всього	1 579 800	0,92	4,66	0,61	6,19	-
Країни ЄС	5 115 120	60,5	0	2,7	63,2	-

Джерела: <https://www.statista.com/statistics/1303432/total-bilateral-aid-to-ukraine/>, <https://www.statista.com/statistics/1312584/ukrainian-refugees-by-country/>, <https://data.unhcr.org/en/> Підготовлено: IASEED

Як бачимо, крім кількості українських біженців в кожній країні V4, є дані допомоги Україні в мільярдах євро, а саме: фінансової, військової, гуманітарної та наведено відсоток допомоги до ВВП окремої країни. Наведені дані не враховують допомогу країн V4, які кожна з них надала в рамках всього Європейського Союзу. При цьому, найбільший вклад є з боку Польщі а найменший - з боку Угорщини. Це пов'язано не тільки з політикою тієї чи іншої країни V4 але й з контекстом таких поточних подій, як інфляція, енергетична криза, напружена міграційна ситуація тощо, які

принесла та/чи посилила кривава війна у Європі. Однак, чи не головним показником відносин до України з боку країн V4, все-таки мають місце політичні вподобання певних керівників цих держав.

Політичні кульбіти в країнах V4 через російсько-українську війну

Найбільша з часів Другої світової війна у Європі, фактично - стала занепадом як світової так і європейської безпеки і як результат - нівелювала ролі не тільки міждержавних та континентальних угод, наприклад - Гельсінський акт з безпеки та співробітництва у Європі (1975) але й таких інституцій, як ООН чи ОБСЄ (остання нараховує 57 членів). Саме, окупація росією частини України й подальша анексія цієї території - стали не тільки тестом на вищевказане але й підтвердили факт глибокої кризи, насамперед безпекових критеріїв у Європі, переформатування чи навіть демонтаж яких навед-чи допоможе.

Вищевказана ситуація не могла не позначитись й на країнах V4. Тобто, саме через тривання російсько-української війни ось вже більше 3,5 років, відбулися суттєві внутрішньополітичні зміни у країнах-членах V4, насамперед через економічне та соціальне погіршення ситуації в останніх. Крім того, політичні сили, практично кожної з країн V4 - використали російсько-українську війну у своїх передвиборчих кампаніях: від безумовної підтримки України, особливо на початку повномасштабної агресії й аж до виправдання останньої, бо «росію примусили», включно з нагнітанням страху, що «війна може прийти й до нас». І як результат, в ході парламентських виборів в Угорщині, в 2022 році при владі в Угорщині утримались «старі» угорські політики а після парламентських виборів у Словаччині, в 2023 році - відбулись зміни в політичній орієнтації по відношенню до України, як і в Польщі, після президентських виборів у 2025 році.

Всі ці зміни й призвели до негативних переломів у відносинах з Україною, що підтверджують й чисельні аналізи багатьох аналітиків та політологів. При цьому, кожна з цих країн має та висуває свої «претензії» до України. Угорці продовжують виступати проти українських вимог до власних громадян угорської національності, стосовно знання ними державної мови. Словаки вважають за краще для України припинити супротив, бо виграти війну у росії - неможливо. Поляки продовжують воювати з минулим, приймаючи один за другим законодавчо-нормативні акти, якими засуджують-забороняють... бандерівців. Ба більше, ще з кінця 2023 року Словаччина припинила військову допомогу Україні, зброєю та набоями а Угорщина - ніколи її й не надавала воюючій країні. І це при тому, що Угорщина й Словаччина - єдині країни ЄС, які продовжують купувати російську нафту.

Отже, має місце фактичне «деградування» відносин з Україною з боку, практично - всіх країн Вишеградської групи, «першу скрипку» антиукраїнства, в якій грає Угорщина. Далі в цьому ганебному ранзі Словаччина а, майже поряд - вмощується й Польща. Й, насамкінець, осінні парламентські вибори в Чеській республіці, за прогнозами та судячи по рейтингах - швидше за все виграє опозиція, тобто ті політичні сили, які є противниками допомоги Україні аж до перегляду статусу українських біженців у цій країні.

Таким чином, з початком війни, політичний діалог усередині самої V4 зазнав трансформацій через розбіжності в підходах держав щодо безпеки й реагування на російську агресію [6]. Показово помітними стали суперечності двох «особливих» партнерів - Угорщини та Польщі після лютого 2022 року. Для останньої агресія з боку росії є екзистенційним викликом а реагування на агресію має стратегічне значення та є «червоною лінією» у тривалих добросусідських відносинах з Угорщиною. Напруга у відносинах між державами V4, виявилась й в певному зниженні інтенсивності політичних контактів на вищому рівні та взаємній критиці.

Політичні розбіжності між членами V4 вплинули і на рівень суспільного сприйняття відносин, практично - в кожній країні цього об'єднання. Так, першими на це звернули увагу засоби масової інформації, майже, в кожній країні V4. «Україні військовою технікою допомагають Чехія та Польща, Угорщина та Словаччина не поділяють такої позиції» [7], - писали чеські журналісти ще у березні 2024 року, наголошуючи на тому, що «Вишеградська четвірка розходиться у позиціях щодо України». А вже у червні того ж року, читаємо «Чехи найменше підтримують вступ України до ЄС і вважають біженців тягарем». В цій же статті наводяться дані опитування, згідно яких 64% населення Польщі, 31% словаків й 29% населення Угорщини виступають за прийняття України до ЄС [8]. При цьому, лише 26% чехів виступають за швидкий вступ України до Європейського Союзу.

З другого боку, у Чехії та Польщі більшість населення дотримується думки, що Росія несе відповідальність за конфлікт в Україні. Однак, в Угорщині такої думки дотримуються лише 40% населення, а в Словаччині - лише 42% населення. У цих двох країнах приблизно 3 з 10 людей звинувачують у війні Захід, який, на їхню думку, спровокував Росію.

І це без врахування негативної реакції в країнах V4 стосовно біженців, які ніби переобтяжують соціальні інституції, через виплати, які отримують перші. Однак, подібні твердження не відповідають дійсності, практично в усіх країнах V4. Так, в Польщі, в 2024 році чистий вплив українських біженців на ВВП Польщі становив 2,7%, а рівень зайнятості зріс з 61% до 69% лише за рік [9]. Але це вже геть інша тема.

Вишеградська група про членство України в ЄС та НАТО

Тим не менше, Україна продовжує опір вторгненню росії, дякуючи й глобальні підтримці, в тому числі й з боку V4 та VPI, яка залишається важливою й станом на лютий 2025 року ця інституція надала гранти на суму понад 2,6 мільйона євро [10]. У відповідь на повномасштабне вторгнення у лютому 2022 року VPI одразу оголосив конкретний конкурс пропозицій, спрямованих на підтримку українських біженців у регіоні V4 та внутрішньо переміщених осіб в Україні. Однак, така допомога Україні - не може претендувати на суттєву, особливо в останній час, виходячи з вищенаведених протиріч між країнами V4.

Найсумніше, що найближчі сусіди України з числа V4 мають різну позицію й по відношенню до членства України в Європейському Союзі та НАТО. Причому, якщо Угорщина вже давно блокує чи не всі євроатлантичні наміри України, на відміну від решти країн V4, то після останніх парламентських виборів, до останньої приєдналась і Словаччина, політики якої ніби й не проти членства України в ЄС але - проти її членства в НАТО. До антиукраїнського «хору», після президентських виборів, приєдналась й Польща, яка однак, не проти приєднання України до ЄС та НАТО, однак лише за умови урахування її інтересів. «Такими інтересами Польщі є, наприклад, ексгумація жертв Волині. Під час кампанії я не погоджувався і як президент не погоджуватимуся на несправедливу конкуренцію з Україною щодо польського сільського господарства чи логістичного сектору. У цих питаннях ми маємо дійти компромісу та консенсусу. Я розглядаю Україну як країну, яка, хоча і дуже сміливо захищається від Російської Федерації, але повинна поважати інтереси інших країн, які, до речі, підтримують Україну», підкреслив новообраний польський президент - Кароль Навроцький [11].

Останньою з країн V4, яка не тільки підтримує Україну але й залишається беззаперечним її союзником є Чеська республіка. «Чехія вважає Україну частиною європейської родини та підтримує її вступ до Європейського Союзу. Водночас питання майбутнього членства України в Організації Північноатлантичного договору не може бути поставлене під сумнів», - заявив Петр Павел - Президент Чеської республіки в березні 2025 року [12].

Однак, напередодні парламентських виборів які пройдуть у жовтні 2025 року, чеська політична сцена залишається розділеною в питанні майбутнього членства України в ЄС та НАТО. Тобто, на відміну від діючої коаліції та президента країни, які підтримують євроатлантичну перспективу Києва і вважають її важливою для безпеки Європи, частина опозиції, вважають ідею членства України нереалістичною, навіть небезпечною. «... говорити про ЄС більше немає сенсу. Він ось-ось розвалиться, що лише прискорить вступ України», - заявила Катерина Конечна - голова руху Stačilo («Досить») а вступ України до НАТО означатиме «третю світову війну, після якої всі інші війни вестимуться палицями та камінням». Скептично ставляться до цього питання і представники політичних сил, які ймовірно стануть партнерами основної опозиційної сили в майбутньому уряді – руху ANO («Так»). Їх лідер - Анджей Бабіш вважає, що «Україна в ЄС і НАТО - це нереалістична ідея. Їх там ніколи не буде, і це просто лицемірство європейських політиків, які щось анонсують ЗМІ, але в коридорах говорять по-іншому» [13]. Найгостріші заяви, правда, вже на адресу українських біженців - лунають від лідера руху SPD («Свобода та пряма демократія») Томіо Окамури, який заявив: «Ми хочемо переглянути всі дозволи на проживання для українців у Чеській Республіці», і додав: «Я б залишив тут лише тих, хто демонстративно працює на роботі, на яку громадянин Чехії не має місця».

При цьому, за даними Центру вивчення громадської думки, інтеграцію України до ЄС підтримують 58% чехів, понад 25% - проти. У питанні членства до НАТО чеське суспільство більш розділене: 41% людей виступають за участь України в НАТО й стільки ж не згодні [14]. Тим не

менше, Чехія продовжує збільшувати допомогу Україні й на наступні 5 років. Так, у бюджеті на 2026 рік передбачено виділення 1 млрд крон, тоді як у 2023-2025 роки виділялось по 0,5 млрд щорічно [15]. Ця допомога триватиме по 2030 рік, включно.

Висновки:

1. Кризи, через російсько-українську війну, не минули й країни V4, які на четвертому році війни - тотально розійшлися у позиціях щодо підтримки воюючої України.
2. Фінансова, військова, гуманітарна та інша допомога Україні а також підтримка українських біженців з боку країн V4, незважаючи ні на що - продовжується.
3. Політичні вподобання населення країн V4 - це результати голосувань, які приводять до влад політиків, які переглядають принципи, номенклатуру, об'єми тощо допомоги Україні й скептично відносяться до сприяння Україні аж до відмови від постачання зброї та припинення допомоги її біженцям.
4. Результати опитувань громадської думки по країнах V4, щодо прийняття України до складу ЄС та НАТО, за час війни – різняться та вказують на ймовірні маніпуляції з боку політиків цих країн, які використовують непоінформованість, фейки та страх співгромадян для досягнення електоральних результатів на свою користь.
5. Відповідь на питання як довго ще продовжиться Вишеградський гамбіт, тобто жертвність країн V4 по відношенню до України - залишається відкритим.

Список використаних джерел

- [1] Про Вишеградську групу. URL: <https://www.visegradgroup.eu/home>
- [2] Visegrad Fund (Міжнародний Вишеградський фонд). URL: <https://www.visegradfund.org/>
- [3] Visegrad Patent Institute (Міжнародний Вишеградський фонд). URL: <https://vpi.int/en/>
- [4] Країни Вишеградської четвірки: досвід партнерських зв'язків із Україною. URL: <https://gurt.org.ua/articles/34855/>
- [5] Володимир Латенко, «Вишеградська група: історія створення та досвід співпраці з Україною в контексті європейської інтеграції», Європейські історичні студії. 2019. № 13, ст. 25-50. URL: https://drive.google.com/file/d/1OgmBlxsP9XVHBi5CCAc_t5Dc97cJAQkz/view
- [6] Вишеградська група в нових політичних реаліях. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/vyshehradskaya-grupa-v-novykh-politychnykh-realiyakh>
- [7] Česko a Polsko proti Slovensku a Maďarsku. Visegrádská čtyřka se v postojích ohledně Ukrajiny rozchází. URL: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-evropa-cesko-a-polsko-proti-slovensku-a-madarsku-visegradska-ctyrka-se-v-postojich-ohledne-ukrajiny-rozchazi-40465002>
- [8] Češi nejmeně podporují vstup Ukrajiny do EU a uprchlíky považují za zátěž. URL: <https://www.epenize.eu/cesi-nejmene-podporuji-vstup-ukrajiny-do-eu-a-uprchliky-povazuji-za-zatez/>
- [9] Poland: Analysis of the impact of refugees from Ukraine on the economy of Poland - 2nd edition (June 2025). URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/116621>
- [10] Mezinárodní visegrádský fond podpořil Ukrajinu granty sumou přesahující 2,6 mil.eur. URL: <https://www.penize.cz/468174-mezinarodni-visegradsky-fond-podporil-ukrajinu-granty-sumou-presahujici-26-mil-eur>
- [11] Новий президент Польщі заявив, що проти вступу України до ЄС. URL: <https://www.unian.ua/world/karol-navrockiy-prezident-polshchi-proti-vstupu-ukrajini-do-yes-13031490.html>
- [12] Pavel: Česko stojí po boku Ukrajiny, podporuje její členství v EU a NATO. URL: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2650430>
- [13] Pro některé jistota, pro jiné iluze a riziko světové války. Postoj k Ukrajině štěpí českou politiku. URL: <https://www.echo24.cz/a/Him7D/zpravy-domov-jistota-iluze-riziko-valka-svetova-lidri-ukrajina>
- [14] Průzkum: Většina Čechů je pro vstup Ukrajiny do EU, ohledně NATO jsou rozdělení. URL: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/pruzkum-vetsina-cechu-je-pro-vstup-ukrajiny-do-eu/r~e884646602ae11eda3c0ac1f6b220ee8/>
- [15] Na program na podporu Ukrajiny půjde příštích pět let pokaždé miliarda korun. URL: <https://cesky.radio.cz/na-program-na-podporu-ukrajiny-pujde-pristich-pet-let-pokazde-miliarda-korun-8861696>